



“Her kan jeg rett og slett være meg selv”

En evaluering av utviklingsprosjektet
Aktivitet mot frafall i skolen

| | lav | høy |
|------|-----|-----|
| kv. | 7,6 | 5,3 |
| menn | 2,4 | 6,2 |

Tommy Strøm

i samarbeid med
Cecilie Høj Anvik og Clara Luckner Strømsvik



Publikasjoner kan også bestilles via nf@nforsk.no

Arbeidsnotat nr. 1005/2014

ISSN-nr.:0804-1873

Antall sider: 26

Prosjekt nr.: 1419

Prosjekt tittel: Aktivitet mot frafall i videregående skole - et forsøksprosjekt

Oppdragsgiver: Valnesfjord Helseportssenter

Pris:

kr. 50,-

"Her kan jeg rett og slett være meg selv"

En evaluering av utviklingsprosjektet Aktivitet mot frafall i skolen

av

Tommy Strøm

i samarbeid med

Cecilie Høy Anvik og Clara Luckner Strømsvik

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag, seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyrightrettigheter.

FORORD

Våren 2013 inngikk Valnesfjord Helseportssenter og Nordlandsforskning en avtale om evaluering av utviklingsprosjektet «Aktivitet mot frafall i skolen: Forebygging av frafall i videregående skole – et forsøksprosjekt med aktivitet og mestring som resept». Prosjektet har fokusert på tiltak rettet mot elever med funksjonsnedsettelse, eller kroniske sykdommer, i videregående opplæring. Valnesfjord Helseportssenter ønsket å utvikle et mer målrettet og helhetlig opplegg for denne målgruppen. I prosjektet har de valgt å prøve ut tilpasset fysisk aktivitet og veiledning som virkemiddel for at elevene skal oppleve mestring, få styrket selvbilde, økt selvstendighet, og være aktiv i utdannings- og arbeidsliv. Prosjektet er rettet mot unge i alderen 15 til 19 år med ulike funksjonsnedsettelse, og har fått støtte fra Helsedirektoratet.

Evalueringen er gjennomført av Nordlandsforskning. Prosjektmedarbeidere har vært Cecilie Høy Anvik, Clara Luckner Strømsvik, og Tommy Strøm. Arbeidsnotatet er skrevet av Tommy Strøm, i samarbeid med Cecilie Høy Anvik og Clara Luckner Strømsvik.

Vi ønsker å rette en stor takk til alle ungdommene som velvillig stilte opp på intervju, og som med det sterkt har bidratt til gjennomføringen av forskningsoppdraget. Deltakernes erfaringer gir oss ny kunnskap, og kan styrke fremtidige tilbudet til andre ungdommer i liknende livssituasjoner. Våre kontaktpersoner på Valnesfjord helseportssenter har vært prosjektlederne Caroline Stensø og Tove Bergkvist. Vi takker dere, og øvrige involverte ansatte ved Valnesfjord Helseportssenter, for et godt samarbeid i forbindelse med gjennomføringen av prosjektet.

Bodø, 16. juni 2014

INNHOLDSFORTEGNELSE

| | |
|--|-----------|
| FORORD | 1 |
| 1. INNLEDNING | 3 |
| 1.1 Bakgrunn for evalueringen | 3 |
| 1.2 Formål og problemstillinger | 4 |
| 1.3 Presentasjon av prosjektet | 5 |
| 1.4 Om funksjonsnedsettelse | 6 |
| 1.5 Om frafall fra videregående opplæring..... | 6 |
| 2. DATAGRUNNLAG OG METODISKE TILNÆRMINGER..... | 8 |
| 2.1 Intervju av prosjektledere og øvrige ansatte..... | 8 |
| 2.2 Intervju av foreldre..... | 9 |
| 2.3 Intervju av deltakere | 9 |
| 3. PROSJEKTLEDERNE OG DE ANSATTES ERFARINGER..... | 11 |
| 3.1 Innledning | 11 |
| 3.2 Prosjektledelse | 11 |
| 3.3 Planleggings- og oppstartsfasen | 11 |
| 3.4 Organisering og innhold i oppholdene | 12 |
| 3.5 Rekruttering av deltakere | 13 |
| 4. DELTAKERNES ERFARINGER | 15 |
| 4.1 Innledning | 15 |
| 4.2 Innsøking/rekruttering | 15 |
| 4.3 Frafall fra prosjektet..... | 15 |
| 4.4 Deltakernes vurdering av prosjektets betydning..... | 15 |
| 5. AVSLUTTENDE KOMMENTARER..... | 19 |
| 5.1 Organisering og gjennomføring av prosjektet..... | 19 |
| 5.2 Deltakernes utbytte..... | 20 |
| 5.3 Anbefalinger for fremtidige prosjekt ved VHSS..... | 20 |
| REFERANSER | 24 |

1. INNLEDNING

Nordlandsforskning har gjennomført en evaluering av utviklingsprosjektet "Aktivitet mot frafall i skolen: Forebygging av frafall i videregående skole – et forsøksprosjekt med aktivitet og mestring som resept". Dette arbeidsnotatet er delt i fem kapitler. I kapittel 1 presenteres bakgrunn for prosjektet, beskrivelser av dets innhold og målsetninger, samt noen generelle betraktninger rundt frafall fra videregående opplæring for elever med funksjonsnedsettelse. I tillegg presenteres en kort oppsummering av ulike teoretiske forståelser av begrepet *funksjonsnedsettelse*. Kapittel 2 inneholder metodiske refleksjoner, mens kapittel 3 er beskrivelser av prosjektledere og ansattes erfaringer. Det har totalt vært tre ulike prosjektledere, og kapitlet tar for seg alt fra planleggingsfasen, rekruttering av deltakere, organisering av oppholdene, og utfordringer. Kapittel 4 omhandler deltakernes erfaringer, og det ble gjennomført intervju av dem under to ulike samlinger. I dette kapitlet får man mer innsikt i deres egne opplevelser av å være deltaker. Det siste kapitlet inneholder avsluttende kommentarer, med beskrivelser av hva som har gått bra, hvilke utfordringer man har støtt på, og råd om hva som eventuelt kan justeres i forhold til å bedre tilbudet til ungdom.

1.1 BAKGRUNN FOR EVALUERINGEN

Valnesfjord Helseportssenter (VHSS) er en privat, non-profit og ideell stiftelse som tilbyr både habilitering, rehabilitering og arbeidsrettet rehabilitering på spesialisthelsetjenestestnivå. VHSS ble i 2012 ansvarlig for Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse, kalt "Aktiv Ung". En overordnet målsetning for Aktiv ung er:

Løfte kunnskaps- og kompetansenivået nasjonalt og lokalt til et slikt nivå at alle brukere, tjenesteytere, politikere, forskere – har den kunnskapen som er nødvendig for å realisere likeverdige muligheter og reell deltakelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

For å oppnå dette skal Aktiv ung jobbe for å øke den nasjonale kompetansen om hvordan oppnå deltakelse og aktivitet for målgruppen, bidra til helhetlig behandlingsforløp og øke tjenestekvaliteten (i både offentlig-, privat- og frivillig sektor), samt bedre kostnads-effektiviteten på feltet (vhss.no).

Valnesfjord Helseportssenter (VHSS) har over flere år sett behovet for å opprette et mer målrettet tilbud for ungdom i videregående skole, og som har funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom. Barn og unge som har kommet til VHSS har ofte mange og sammensatte utfordringer. I tillegg til sykdommer og spesifikke funksjonsnedsettelse, strever mange av dem både på skolen, og i livet for øvrig. Gjennom habiliteringsopphold vil barn og unge lære seg spesifikke ferdigheter, få økt fysisk kapasitet, og mestringsopplevelser. Overordnede målsetninger med habiliteringsopphold er ofte å bedre funksjon og livskvaliteten til den som

er inne på opphold. VHSS erfarer også at habiliteringsopphold kan gi andre tilleggseffekter, som eksempelvis utvikling av sosiale relasjoner. VHSS ønsket å opprette et prosjekt hvor man fulgte den samme gruppen ungdommer over flere år, spisse det faglige innholdet, og dra inn elementer som ungdommers identitet, bevissthet rundt egne muligheter og valg, opplæring og arbeid.

Prosjektet har fått økonomisk støtte fra Helsedirektoratet. I den opprinnelige søknaden til Helsedirektoratet var det kalkulert med at prosjektet skulle evalueres av en ekstern aktør, og at denne skulle følge hele prosjektperioden. Redusert økonomisk støtte fra Helsedirektoratet i oppstartfasen førte imidlertid til at VHSS måtte legge dette på is en periode. Tilførsel av midler fra Helsedirektoratet i forhold til jobbing med *psykisk helse i skolen*, førte til at Valnesfjord Helseportssenter og Nordlandsforskning kunne inngå en avtale om evaluering av utviklingsprosjektet i juni 2013. På dette tidspunktet hadde det allerede vært gjennomført to samlinger, og dette fikk naturlig nok konsekvenser for de opprinnelige planene om hva evalueringen skulle inneholde.

1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Valnesfjord Helseportssenter ønsket å rette søkelys mot elever med funksjonsnedsettelse i videregående skole, og prøve ut tiltak som kan bidra til å øke gjennomstrømningen. Virkemidlene, eller tiltakene, de ønsket å prøve ut var tilpasset fysisk aktivitet og veiledning. I avtalen om evalueringssoppgaven fremkommer det at Nordlandsforskning skal kartlegge og systematisere deltakernes erfaringer fra prosjektet, og komme med forslag til forbedringer som kan videreutvikle tilbudet. Evalueringen skal også undersøke om prosjektet har nådd målsetninger, og blitt organisert og gjennomført på en hensiktsmessig måte.

Evalueringen skal spesielt ha fokus på tre områder:

- Beskrive og vurdere hvordan VHSS har organisert og gjennomført prosjektet
- Kartlegge deltakernes utbytte av prosjektet, og
- Vurdere tilbudet fra de faglige samarbeidspartnerne

For å belyse disse områdene var det enighet om at Nordlandsforskning skulle intervjuer deltakerne i prosjektet, og ansatte og prosjektledere fra VHSS. I tillegg ble det enighet om å intervjuer ansatte ved Karrieresenteret i Salten, som var en av samarbeidspartnerne i prosjektet. Nordlandsforskning skulle også være til stede på de to siste samlingene for å få et bedre inntrykk av både gjennomføring av aktivitetene, og for å studere sammenhengene mellom aktivitetene.

1.3 PRESENTASJON AV PROSJEKTET

Prosjektet berører i høy grad områder som *Aktiv ung* jobber for: fokus på unge mennesker med funksjonsnedsettelse, eller kroniske sykdommer, og prøve ut tiltak som kan bidra til at denne gruppen i større grad blir en aktiv del av arbeidslivet. VHSS har troen på at tilpasset fysisk aktivitet i kombinasjon med veiledning kan være en effektiv metode for å øke inkludering, forebygge frafall fra videregående opplæring, og lette overgangen fra skole til jobb. Tilpasset fysisk aktivitet blir i denne sammenhengen forstått som ulike former for lagspill, individuell idrett, friluftsliv, intensiv trening, m.m. Gjennom individuell tilpasning skal alle kunne delta i aktivitetene på sine premisser, og dette skal kunne bidra til økt mestring, motivasjon, deltakelse i sosiale fellesskap, og bedre de individuelle ferdighetene. Veiledning i dette prosjektet omhandler opplæring/undervisning og samtaler i gruppe om relevante temaer som identitet, selvstendighet, mestring og ha troen på seg selv, samt utdannings- og yrkesveiledning.

VHSS har selv beskrevet at det ligger noen premisser for at et slikt tilbud skal lykkes, og det avhenger av et godt samarbeid med øvrige aktører rundt ungdommene. Dette blir i VHSS sin prosjektsøknad beskrevet å være de videregående skolene, NAV, koordinerende enhet, Oppfølgingstjenesten (OT), Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), Høgskole/Universitetssektoren, samt interesseorganisasjoner. For å bistå i rekrutteringsarbeidet for å få deltakeren med i prosjektet ble også barnehabiliteringen trukket frem som en viktig aktør.

Prosjektet hadde følgende hovedmålsetning med prosjektet:

- Styrke unge funksjonshemmedes muligheter til å fullføre videregående skole og klare overgangen til studier og/eller arbeidsliv.

Delmål for prosjektet var:

- Øke den enkeltes motivasjon til å delta i skolen
- Øke den enkeltes erfaring og motivasjon i forhold til å være fysisk aktiv
- Øke den enkeltes trygghet i forhold til bruk av kroppen
- Bedre kommunikasjonen mellom elev og skole, dersom denne oppleves som vanskelig
- Bevisstgjøring og trygging i forhold til identitet og egne ressurser

Målgruppen for prosjektet er ungdom med funksjonsnedsettelse i alderen 15 til 20 år. Utgangspunktet for prosjektet var å fokusere på ungdommer som hadde oppfølging av habiliteringstjenesten grunnet medfødt- eller ervervet funksjonsnedsettelse, og som nærmet seg overgangen mellom barnehabilitering til voksenhabilitering.

1.4 OM FUNKSJONSNEDESETTELSE

Funksjonsnedsettelse er verken et objektivt- eller entydig begrep. Dette prosjektet blir berørt av aktuelle diskusjoner innenfor de fagfelt som jobber med funksjonsnedsettelse på ulike nivå, og rundt bruken av ulike forståelsesrammer og begreper. Lange (1992) oppsummerer at frem til 1990-tallet var den dominerende forståelsen av funksjonshemming plassert i en medisinsk modell eller forståelsesramme. Det betyr at fokus ligger på symptomer, forekomster, årsaker, behandling, med andre ord rettet mot "sykdom, skade, og lyte", altså de eventuelle feil eller mangler et individ måtte ha, og som man ser potensiale for å rette på eller kompensere for. De siste tiårene har et nordisk samfunnsvitenskapelig fagfelt på området utviklet alternative perspektiver på funksjonshemming/funksjonsnedsettelse, basert på en relasjonell forståelse. Dette har ført til et økt fokus på hverdagsliv, hvordan leve med en funksjonsnedsettelse, levekår, m.m. Tøssebro (2009) mener at forskningen innenfor dette feltet gjenspeiler et generelt skifte av perspektiv; fra helse til velferd, og til likestilling og diskriminering. I St. Meld. 40 (2002-03) brakte man også inn betegnelsen GAP-modellen, som skal gjenspeile gapet mellom individets funksjonsevne, og de krav omgivelsene stiller til funksjon.

I NOU 2009:14 blir *nedsatt funksjonsevne* definert til å omfatte både fysiske, psykiske og kognitive funksjoner. Diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er ifølge diskriminerings- og tilgjengelighetsloven forbudt. Når en del av kroppens fysiske, psykiske eller kognitive områder har nedsatt funksjon, skal ikke man behandles dårligere enn andre. Funksjonsnedsettelse blir med andre ord tydelig i møte med samfunnet. Personer med funksjonsnedsettelser kan derfor oppleve barrierer for å få tilgang til alle tjenester i samfunnet, tilgang til arbeidsmarkedet, eller opplever utestengelse fra sosiale settinger.

I dette prosjektet er målgruppen avgrenset til unge med somatiske tilstander eller sykdommer. I vår forståelse er vi opptatt av den betydning funksjonshemming/funksjonsnedsettelse har eller får i møter med ulike omgivelser. Slik sett kan funksjonshemming ses som relasjonell, som et misforhold mellom enkeltindividets forutsetninger og samfunnets krav. Samtidig er ikke de unge "kun" funksjonshemmet, de er vel så mye unge voksne i ferd med å etablere selvstendige voksenliv. Funksjonsnedsettelse vil derfor være relevant ut fra den betydning de unge selv tillegger den.

1.5 OM FRAFALL FRA VIDeregående OPPLÆRING

Frafall fra videregående opplæring er betegnet som et stort samfunnsproblem, og rommer de rundt 30 % unge som starter i videregående opplæring, og som ikke fullfører innenfor de fem rettighetsårene (opptil 21 år) (Markussen 2010). Senter for økonomisk forskning har forøkt å beregne hvilke kostnader frafall fra videregående opplæring har. Hvis man eksempelvis øker gjennomstrømningen fra 70 til 80 prosent, så vil den samfunnsøkonomiske

besparelsen være ca. seks milliarder per kohort (Falch et al. 2009). Det er i det hele tatt store besparelser som er mulig å gjøre hvis man jobber forebyggende, og at man unngår at personer blir stående permanent utenfor arbeidslivet. Estimert kan det være snakk om ca. 7 millioner per person (Hyggen m.fl. 2013). Når det gjelder frafall blant unge med funksjonsnedsettelse foreligger det relativt begrenset statistikk, men det finnes en rekke statistiske indikatorer som peker mot at overgangen mellom utdanning og arbeidsliv for unge med funksjonsnedsettelse er særlig problematisk, og dette ses i sammenheng med den økende gruppen unge uføre (Lergard 2013). Tall fra NAV viser at i norsk sammenheng er det er 10 200 unge uføre som mottar uførepensjon i alderen 18 til 29 år, og de unge utgjør 3,3 prosent av alle uføre (NAV 2013).

Unge med funksjonsnedsettelse har lavere utdanningsnivå enn unge for øvrig, og de møter barrierer både i overgangen til høyere utdanning (Lergard 2013), og særlig i møte med arbeidsmarkedet (Anvik 2013, Nordvoll og Fossetøl 2010, SSB 2012, Tøssebro 2012, Wik et al. 2012, Lergard 2013). Knappe 40 % av alle i yrkesaktiv alder som har en funksjonsnedsettelse er i arbeid, og faren for å bli stående varig utenfor arbeidslivet er betydelig hvis man som ung mottar passive stønader gjennom NAV. I følge tilleggsundersøkelsen om funksjonshemming, arbeidskraftundersøkelse fra SSB (2.kvartal 2012) var i alt 41 prosent av alle funksjonshemmede i alderen 15-66 år sysselsatt i arbeid. Til sammenligning var andelen sysselsatte i hele befolkningen på nær 75 prosent (SSB 2012).

2. DATAGRUNNLAG OG METODISKE TILNÆRMINGER

En av målsetningene med evalueringen av prosjektet er å forsøke å avdekke hvilket utbytte deltakerne har av å delta. I prosjektevalueringer er det generelt ikke uvanlig at man ønsker å måle virkning, eller det man kan kalle effekt. Utfordringen i enhver evaluering er da hvilke årsaksvariabler som spiller inn for å kunne påvise en sammenheng. I dette tilfellet vil det være spørsmål om deltakelse i prosjektet vil øke sjansene for at ungdommene fullfører videregående opplæring. Metodisk støter man umiddelbart på en utfordring. Det første nærliggende spørsmål er: har elevene i dette prosjektet økt risiko for å falle ut av videregående opplæring? I et internt arbeidsnotat fra VHSS fremkommer det at deltakerne med funksjonsnedsettelse ikke nødvendigvis har økt risiko for frafall under forutsetning av at de kommer i gang med opplæringen. På den andre siden så kan man hevde at elever med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom, kan grunnet sykdom, smerter, og liknende, ha økt risiko for å få stort fravær, og med det ha redusert sjanse til å fullføre videregående opplæring. Dette er en slutning som virker både sannsynlig og reell. Et annet aspekt som vanskeliggjør evalueringen er at prosjektet avsluttes før de aller fleste elevene er ferdige i videregående opplæring. Alle deltakerne, med ett unntak, er fortsatt elever i videregående skole, og på den måten får man tidligst til neste år vite om de har fullført eller ikke.

Prosjektet har hatt fokus på at økt aktivitet vil kunne øke sjansene for gjennomstrømning i videregående skole. I prosjektet har det vært to opphold i året, og ungdommene har i mindre grad blitt fulgt opp mellom samlingene. På den ene siden kan man spørre hvor stor betydning man da kan tilegne prosjektet for dette, og hvilke andre faktorer kan man legge til grunn i vurderingen?

På den andre siden er dette definert som et forsøksprosjekt, hvor VHSS får gjort seg erfaringer, og som kan føre til at de videreutvikler tilbudet for denne spesifikke gruppen, eller mer generelt i forhold til innholdet i rehabiliteringsopphold for unge. Alle ungdommer mellom 15 og 20 år står i en rekke viktige overganger. Dette er ofte startfasen på et mer selvstendig liv, og et større ansvar for eget liv og helse. Overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring er viktig, og i tillegg skal de både fullføre videregående opplæring, eventuelt ta høyere utdanning, og være sysselsatt i arbeid. At en høy andel unge voksne med funksjonsnedsettelse ikke kommer seg i arbeid, er ikke bare et problem for den enkelte, men også en utfordring for samfunnet. Tematikken som VHSS berører i dette prosjektet er derfor på mange måter viktig.

2.1 INTERVJU AV PROSJEKTLEDERE OG ØVRIGE ANSATTE

I månedsskiftet juni-juli 2013 hadde prosjektet samling i Valnesfjord. Seniorforsker Cecilie Høy Anvik var til stede noen få dager, mens forsker Clara Luckner Strømsvik var til stede på

store deler av samlingen. Strømsvik gjorde underveis et gruppeintervju av de aller fleste ansatte tilknyttet prosjektet. I begynnelsen av august 2013 ble forsker Tommy Strøm engasjert i evalueringen, og i denne perioden møttes Caroline Stensø, Tove Pedersen Bergkvist og Tommy Strøm på Nordlandsforskning for å drøfte erfaringene med prosjektet frem til da, og for å avtale hvordan den siste delen av evalueringen skulle gjennomføres. I tillegg til denne datainnsamlingen fikk Nordlandsforskning tilgang på VHSS sitt eget internnotat, som var en intern oppsummering av prosjektet, skrevet før sommeren 2013. I tillegg til de nevnte intervjuene av ansatte, ble det skrevet observasjonsnotater som er en del av dataene i dette prosjektet. Det må også nevnes at Nina Tande Hansen og Bibbi Myrvoll fra Karrieresenteret i Salten ble intervjuet under samlingen i juni-juli 2013.

Under det siste oppholdet, i januar 2014, ble det gjennomført en internevaluering av prosjektet. Til stede var alle ungdommene, Karrieresenteret representert ved Nina Tande Hansen, prosjektleder Tove Pedersen Bergkvist, tre av prosjektmedarbeiderne fra VHSS som fulgte ungdommene under oppholdene, samt Tommy Strøm fra Nordlandsforskning.

2.2 INTERVJU AV FORELDRE

I den opprinnelige planen for evaluering av prosjektet hadde VHSS beskrevet at deltakernes foreldre skulle intervjues. Når det så oppsto et problem med finansieringen, og det ikke ble inngått noen avtale om evaluering før etter det andre oppholdet i prosjektet, ble dette punktet fjernet i oppdragskontrakten.

2.3 INTERVJU AV DELTAKERE

Forsker Clara Luckner Strømsvik gjennomførte første runde med intervjuer av deltakerne sommeren 2013. Hun intervjuet samtlige fem deltakere som var på samlingen. Aldersmessig var de på dette tidspunktet mellom ca. 16 til 19 år. Fire av ungdommene var fra Nordland eller Troms, mens den siste deltakeren var fra Midt-Norge. Bakgrunnen for at de var med i prosjektet var at de hadde en form for funksjonsnedsettelse, og deres funksjonsnedsettelser må kunne karakteriseres som meget forskjellige. Dette gjør at de blant annet har ulike forutsetninger for eksempelvis å være i jevnlig fysisk aktivitet. Tommy Strøm gjennomførte intervju og observasjoner under det siste samlingsoppholdet, og også denne gangen ble fem ungdommer intervjuet. Fire av de samme deltakerne ble intervjuet på nytt i 2014. Til forskjell fra sommeren 2013 hadde nemlig en av deltakerne sluttet, mens en deltaker som ikke var tilstede sommeren 2013, var på samling i januar 2014. Strøm var til stede på ungdommenes ankomstdag for avslutningsoppholdet, fikk hilst på både ungdommer og ansatte, og var tilstede på et informasjons-/oppstartsmøte. Noen dager senere deltok Strøm på aktiviteter sammen med deltakerne før han gjennomførte intervjuene på ettermiddags-

/kveldstid. Både Strømsvik og Strøm skrev observasjonsnotater, noe som er en del av datagrunnlaget for dette arbeidsnotatet.

Ungdommene gjennomgikk en internevaluering av prosjektet på den siste samlingen. Prosjektlederen tok deltakerne grundig gjennom både målsetninger med prosjektet, og hvordan dette har blitt gjennomført. Ungdommene ble under denne seansen utfordret til å uttale seg om hvilket utbytte de hadde hatt av å være med. Evalueringen ble gjennomført samme dagen som ungdommene ble intervjuet av Strøm. Det er vanskelig å vite i hvilken grad dette kan ha påvirket ungdommenes svar under de individuelle intervjuene med Nordlandsforskning. På den ene siden kan dette ha påvirket ungdommene til å si at prosjektet har vært viktig for deres muligheter for å fullføre videregående opplæring, men en annen måte å se dette på er at en slik gjennomgang satte i gang refleksjoner som de fikk muligheten til å uttrykke i intervjuene senere denne dagen.

Alle deltakerne fikk opplyst at deltakelse i datainnsamlingen var frivillig, og at de kunne trekke seg når som helst. For Nordlandsforskning er det viktig å ivareta informantens personvern. Forskningsprosjektet er meldt inn til NSD. Alle deltakerne var positive til å stille opp til på intervju, og samtalene ble tatt opp med diktafon. Intervjuene ble videre transkribert av forskerne selv. Det innsamlede datamaterialet er blitt behandlet etter de gjeldende retningslinjene formulert av Nasjonal forskningsetisk komite for humaniora og samfunnsvitenskap. De ulike deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i rapporten, i tillegg ble alle personnavn, bosted, og øvrig informasjon som kunne identifisere informantene utelatt fra datamaterialet. Sitater er også gjengitt på bokmål for å unngå gjenkjennelse.

I utgangspunktet er det selvsagt en asymmetri i forholdet intervjuer/forsker og informant. Som forsker stiller man spørsmål som ungdommer skal svare på. For å forsøke å få justert asymmetrien noe, så var det et poeng at forskerne deltok på aktiviteter sammen med ungdommene, og snakket med dem før intervjuene begynte. En spørsmålsguide ble brukt som et utgangspunkt for intervjuene, men ungdommene ble ikke forsøkt stoppet om samtalen dro i en litt annen retning enn man hadde tenkt på forhånd. Deltakelse på aktiviteter i forkant av intervjuene var trolig gunstig i forhold til å få laget en mindre spent stemning under intervjuet. Alle ungdommene gav uttrykk for at de opplevde intervjusituasjonen som positiv, både rett i etterkant av intervjuet, men dette hadde også deltakerne tatt opp på med prosjektlederen, Tove Bergkvist. Intervjuene som ble gjennomført i januar 2014 hadde en varighet på mellom ca. 30 til 50 minutter. Noen av ungdommene ble også sittende igjen etter at opptakene var avsluttet for å snakke om alt fra personlige refleksjoner om livet deres til spørsmål om ulike retninger innenfor høyere utdanning.

3. PROSJEKTLEDERNE OG DE ANSATTES ERFARINGER

3.1 INNLEDNING

Utviklingsprosjektet har totalt hatt tre ulike prosjektledere. Bjørn Sjødin var prosjektleder i planleggings- og oppstartsfasen. Caroline Stensø overtok så prosjektlederansvaret i september 2011, men på grunn av at hun byttet jobb ble det behov for en ny prosjektleder. Stensø ble erstattet av Tove Pedersen Bergkvist i november 2013. I et internnotat fra VHSS skriver de selv at et prosjekt best er tjent med kontinuitet, og at en person har prosjektlederansvar gjennom hele gjennomføringsperioden. Dette var også noe av intensjonen med dette prosjektet fra starten. Når omstendigheter med bytting av jobb førte til en slik situasjon så mener de involverte at informasjonsflyten har vært god både mellom ansatte, og at ungdommene har blitt informert. Stensø skrev også et eget arbeidsnotat før hun gikk ut av stillingen, og som skulle sikre overføring av informasjon mellom prosjektlederne.

3.2 PROSJEKTEDELSE

De økonomiske rammene for prosjektet gjorde at prosjektleder hadde 100 prosent stilling til planlegging og forberedelse i perioden september til desember 2011. Fra januar 2012 og ut prosjektperioden var 50 prosent av arbeidstiden satt til prosjektlederoppgaver. Disse har eksempelvis vært:

- Planlegging av oppholdene
- Holde kontakt med referansegruppen eksternt, og prosjektmedarbeidere internt
- Planlegge skoletilbudet under oppholdene
- Planlegge aktiviteter på ettermiddagstiden av oppholdene.
- Delta på seminarer, samt holde egne presentasjoner på konferanse

3.3 PLANLEGGINGS- OG OPPSTARTSFASEN

VHSS ville opprinnelig avgrense prosjektet til ungdommer som får oppfølging av habiliteringstjenesten grunnet medfødt- eller ervervet funksjonsnedsettelse. Barnehabiliteringen har oppfølgingsansvar av barn og unge opp til de er 18 år, og VHSS ønsket kontakt med ungdommer som var på vei ut av tjenestens ansvarsområde (altså ungdommer rundt 16-17 år). I oppstartfasen fikk VHSS informasjon både fra spesialisthelsetjenesten, førstelinjetjeneste og de videregående skolene om at elever med funksjonsnedsettelser ikke nødvendigvis har stor risiko for å falle fra hvis de først var begynt i videregående opplæring. Grunnen til det er at elever med større oppfølgingsbehov i

videregående opplæring jevnt over blir fulgt tett opp av både personell på skolen, samt ulike hjelpeapparat.

I oppstarts- og planleggingsfasen ble det opprettet en referansegruppe for prosjektet. Den var bestående av rutinerne og sentrale personer fra ulike instanser som jobber med ungdom og som kunne tilføre prosjektplanleggingen noe ekstra. Referansegruppen besto av Willy Johansen – avdelingsleder for voksenhabiliteringsteamet ved Nordlandssykehuset, Nina Tande Hansen – Leder for Karrieresenteret i Salten, Anne-Marie Strømhaug – tidligere både leder for tilrettelagt opplæring ved Bodø videregående skole, samt tilsatt i Utdanningsseksjonen for Nordland fylkeskommune. Interne medlemmer fra VHSS i referansegruppen var: Marit Soleng - spesialpedagog ved skoleavdelingen, Kjersti Falck – psykiatrisk sykepleier/teamsykepleier på habiliteringsteamet, og Tove Pedersen Bergkvist – teamsjef team habilitering. Referansegruppen hadde flere møter høsten 2011. Etter oppstart i prosjektet var det derimot mindre aktivitet, og etter hvert ble de kun løpende orientert om fremdriften i prosjektarbeidet.

Det ble tidlig klart at det var problemer med å rekruttere deltakere. Dette gjorde det nødvendig å gjøre endringer i prosjektet. Planen med to grupper av åtte ungdommer ble redusert til å forsøke å samle en gruppe på totalt 8 ungdommer, og hvor målet var å få gjennomført en første samling i juni/juli 2012.

3.4 ORGANISERING OG INNHOLD I OPPHOLDENE

Prosjektet la opp til totalt fire samlinger, hvor alle samlingene skulle ha fokus på trening og aktivitet, aktuelle temaer, og fokus på trivsel og sosial tilhørighet. Temaet for det første oppholdet var «Ung identitet». Implisitt i dette ligger refleksjoner rundt hvem man er, hvilke egenskaper den enkelte av oss besitter, m.m. Når det gjaldt aktivitetene under det første oppholdet så skulle mestring stå i fokus. I tillegg var det et viktig poeng at ungdommene skulle utfordre egne grenser, prøve ut nye aktiviteter, få økter med treningslære, samt samtaler omkring helsegevinsten ved å være i aktivitet.

Tema for det andre oppholdet var «Livet på egne bein». Dette omfattet refleksjoner over hvilke muligheter ungdommene har i videregående opplæring, og hvilke konsekvenser valg i ungdomsårene vil kunne få for det videre voksenlivet. Samlingen var lagt rett på nyåret i 2013, og hadde en varighet på 10 dager. Deltakerne hadde etter første opphold ytret et ønske om mer styrketrening, og dette ble ivaretatt.

Karrieresenteret hadde en økt om karriereveiledning med ungdommene allerede den første samlingen, og dette var et opplegg som både ungdommene og ansatte ved VHSS var fornøyd med. Totalt hadde Karrieresenteret seks ulike samlinger med ungdommene. De ønsket å ha fokus på mestring, lære ungdommene om valg, og betydningen av å stå i de valgene de gjør.

Videre understreket de viktigheten av å ha et helhetlig fokus. *Aktivitet* betyr ikke nødvendigvis trening, men å jobbe både med vår mentale og fysiske kapasitet. Utdanning og arbeidspraksis er også essensielt for å øke sjansene for at ungdommer med funksjonsnedsettelse kommer ut i varig arbeid. Karrieresenteret mener at mangelen på fokus rettet mot hjemmemiljøet mellom oppholdene er en svakhet ved prosjektet. En forbedring ville også vært å ha klarere avtaler mellom de ulike hjelpeapparatene lokalt og VHSS. Karrieresenteret har hatt fokus på en rekke tema; de har informert om utdanningssystemet, bevissthet om ungdommenes egne liv (interesser, holdninger, verdier, sterke-, og svake sider, økonomi, yrke, valg. Karrieresenteret påpeker at dette ville vært spennende å også snakke med foreldrene til deltakerne om. Det var ikke rom for å gjøre dette i dette prosjektet.

En av VHSS målsetninger med prosjektet var å tilby noe annet enn de "normalt" gir ungdommer i denne aldersgruppen. En intensjon var nettopp at man skulle følge en gruppe over flere år, og forsøke å jobbe med ungdommenes muligheter for et aktivt liv, og deltakelse i arbeidslivet. VHSS hadde over mange år gjort seg erfaringer med at en høy andel unge med funksjonsnedsettelse ikke kom seg inn på jobbmarkedet, og var tilfreds med å bli uføretrygdet. VHSS ønsket derfor å fokusere ungdommenes muligheter, og styrke dem i troen på at de både kan ta høyere utdanning og være sysselsatt i arbeid.

De ansatte ved VHSS har erfaringer med at alle innholdsmessige sider ved et prosjekt ikke kan planlegges i detalj på forhånd. Noe må man ta stilling til underveis i prosjektsamlingene, eller etter den første samlingen var gjennomført. I tillegg var de også klar over at ungdommene kunne ha varierende dagsform, og derfor måtte tilbys alternative aktiviteter enn det som opprinnelig var planlagt. Uansett var utgangspunktet å tilby mye av de typene aktiviteter som var "vanlig" ved habiliteringsopphold, samt at prosjektmidler åpnet opp muligheten for å kunne tilby det lille ekstra (og som koster litt ekstra). Et eksempel på en slik aktivitet er kjøring med go-cart. I forhold til mer tradisjonell trening, valgte man aktiviteter i forhold til vær og årstider. Det vil si alt fra ski, aking og hundekjøring på vinteren, til barmarkstrening på sommerhalvåret. I tillegg ble VHSS eget basseng flittig benyttet.

3.5 REKRUTTERING AV DELTAKERE

VHSS brukte mye tid og ressurser i arbeidet med å rekruttere deltakere til prosjektet. Det ble sendt ut henvendelser til habiliteringstjenester, Statped og Oppfølgingstjenesten (OT). Videre ble det sendt ut informasjon per e-post til alle videregående skoler i Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Oppfølgingstjenestene, som gav tilbakemeldinger, mente de primært arbeidet med ungdom/elever som var i ferd med å slutte, eller hadde avsluttet sin opplæring. De kunne derfor ikke bidra så mye i rekrutteringsarbeidet. I tillegg var VHSS i kontakt med både brukerorganisasjoner for ulike funksjonshemninger, og la ut informasjon på VHSS egen nett- og facebook-side.

En av utfordringene i rekrutteringsarbeidet var at deltakere, som kunne rekrutteres inn i prosjektet, måtte tilfredsstille rammeavtalen VHSS har med Helse-Nord. Dette betyr at det måtte ligge som en forutsetning for opphold at deltakerne har en somatisk sykdom. Rekrutteringsarbeidet førte til at det så vidt var nok deltakere til å kjøre to grupper. Når dato for første samlingen ble satt var det derimot flere deltakere som trakk seg. Dette førte til at to grupper med åtte ungdommer i hver gruppe, endte opp med å skrumpe inn til en gruppe på ca. åtte ungdommer. På den første samlingen møtte seks ungdommer opp. Ungdommene hadde med seg foreldre, og/eller ledsagere den første halvdelen av oppholdet. Det ble kjørt opplegg både for ungdommene og foreldregruppen. Tematikk for foreldregruppen var eksempelvis hvordan det er å ha et barn med funksjonsnedsettelse, og refleksjoner rundt det at barna deres var i ferd med å bli voksne.

I et forsøk på å få utvidet gruppen ytterligere ble det i september 2012 arrangert en ekstra samling for ungdommer som av ulike årsaker hadde takket nei til oppholdet i juni/juli. Disse fikk tilbud om de samme tematiske emnene, og mange av aktivitetene som gruppen som møttes sommeren 2012. Totalt fire deltok på denne samlingen, og to ungdommer takket ja til videre deltakelse. Ved utgangen av 2012 var det derfor en gruppe på totalt åtte ungdommer.

Nordlandsforskning har fått de brosjyrer og informasjonsbrev som ble brukt i rekrutteringsarbeidet. I tillegg til informasjon på nettsidene til VHSS er det laget tre brosjyrer. Disse har litt ulik vinkling. Den ene brosjyren fronter i sterkere grad målsetningen om å redusere antallet unge på uføretrygd, mens alle har fokus på aktivitet som sentralt i prosjektet. Dette kommer til uttrykk ved bilder av ungdom i fartsfylt aktivitet i enten alpinbakken, bak hundespenn eller i klatreveggen. Øvrige bilder viser eksempelvis Valnesfjord Helseportssenter sin flotte plassering i naturen, høye fjell og rolig padling med kano.

4. DELTAKERNES ERFARINGER

4.1 INNLEDNING

Totalt fem ungdommer var på siste samlingen i januar 2014. Av disse er fire elever i videregående skole, og en elev har fullført og bestått videregående skole. De fleste har en eller annen form for tilrettelegging i videregående skole. Et eksempel på tilrettelegging er å fordele vg1 over to år. Alle ungdommene som fortsatt er elever uttrykker å være tilfreds med tilretteleggingen de nå får i videregående skole, og de virker enige om at den er betydelig bedre enn tilretteleggingen de fikk på ungdomsskolen.

4.2 INNSØKING/REKRUTTERING

Deltakerne fortalte at de fikk informasjon om prosjektet gjennom sine foreldrene, og noen mente at foreldrene trolig hadde blitt informert på grunn av at de hadde vært på andre opphold på VHSS. Kun en av dem fikk informasjon gjennom en rådgiver i videregående skole. De aller fleste informantene hadde på ett eller annet tidspunkt tidligere i livet vært på Valnesfjord Helseportssenter. Dette gjør at ungdommene kan vurdere prosjektet på en helt annen måte enn de som ikke har slike tidligere erfaringer. Deres inntrykk var at prosjektet først og fremst skulle bidra til å øke motivasjonen for å fullføre videregående skole, og at de skulle trene.

4.3 FRAFALL FRA PROSJEKTET

Fem ungdommer endte opp med å delta på den siste samlingen i januar 2014, og med det fullføre prosjektet. Fire ungdommer falt totalt fra, og for disse handlet argumentasjonen om eksempelvis at det gikk veldig godt med dem og at de derfor ikke hadde oppfølgingsbehov, til at de hadde flyttet, og ikke ville komme på opphold i Valnesfjord. VHSS har ikke gjort en systematisk gjennomgang av de som har falt ut av prosjektet, og opplysningene som er presentert over kommer fra prosjektlederne som var i kontakt med ungdommene når de meldte fra om at de ikke ville delta lengre. For et par av ungdommene er det fortsatt uklart hvorfor de sluttet, og de har ikke svart på VHSS sine henvendelser verken per telefon eller e-post. På grunn av disse deltakernes alder har man vært avhengig av at de selv samtykket til deltakelse, og dette har man ikke fått.

4.4 DELTAKERNES VURDERING AV PROSJEKTETS BETYDNING

En av deltakerne fortalte at han så langt i livet hadde vært på ulike former for opphold på helseportssenteret. Han beskrev at det alltid var fint å komme dit; Luften var frisk, det lå

fint til i terrenget, og det var god stemning og hyggelig. En annen deltaker fortalte humoristisk at han har vært på "alt for mange opphold på Valnesfjord", og viste med det til å ha hatt store utfordringer med helsen de siste årene. Samtlige deltakere i prosjektet var veldig fornøyd, og de var raske med å trekke frem betydningen av det gode samholdet mellom deltakerne og at Karrieresenteret hadde gjort en god jobb. En av deltakerne fortalte at det både på ungdomsskolen og på videregående skole har vært snakket om karrieremuligheter og veiledning, men uten at det har hjulpet. Deltakeren sa derimot etter en seanse med Karrieresenteret at: "jeg har jo fått et helt annet syn på hvilke muligheter jeg har". Kun en av deltakerne var usikker på hvilken betydning karrieresenteret hadde for egen del, men hadde helt klart et inntrykk at det hadde hatt stor betydning for de øvrige deltakerne. Underveis i intervjuet kunne det virke som ungdommen begynte å reflektere mer over sin egen situasjon på videregående skole, og lurte på om han egentlig hadde valgt feil studieretning. Deltakeren mente at prosjektet burde kommet i gang mye tidligere, og ikke når man allerede har begynt på videregående skole.

Intervju med både Karrieresenteret, og ungdommene selv, gir signaler om at ungdom med funksjonsnedsettelse fort kan bli overbeskyttet. Ungdommer, også i dette prosjektet, har opplevd å bli misforstått, fått manglende tilrettelegging både i forhold til arbeidsmengde og faglig innhold, men også at de har fått for få utfordringer.

De fleste deltakerne hadde vært på Valnesfjord Helseportssenter ved flere anledninger. At dette prosjektet var strukket ut over tid, og at de møtte de samme deltakerne hver samling var veldig positivt. De fortalte at de virkelig så frem til å møtes igjen når de kom til samling. Mellom samlingene forsøkte de å ha kontakt via en lukket facebook-side, men det var variabelt hvor aktiv den enkelte var på sosiale medier, og av den grunnen var det beste å møtes ansikt til ansikt. Deltakerne har planer om å møtes på eget initiativ etter at prosjektet er over, og flere var inne på at det hadde blitt etablert vennskap mellom dem som kom til å være ut over prosjekttiden. Det var derfor beskrevet som vemodig at prosjektet var over. En av dem fortalte:

"Jeg må innrømme at det er jo veldig rart. Jeg kan jo alltid søke meg hit til Valnesfjord Helseportssenter på noe annet, men det blir ikke det samme (...) Vi har jo blitt en sånn sammenspleiset gjeng, så jeg synes det er litt trist. Men samtidig så vet jeg jo at ingenting varer evig".

Å møte andre med funksjonsnedsettelse ble også i intervjuer beskrevet som *befriende*. På den ene siden hadde alle sammen noe de strevde med, og på den andre siden så følte det veldig greit å slippe å gå med en form for maske. En av deltakerne sa: "Her kan jeg rett og slett være meg selv". Vedkommende fortalte videre at det ble mye snakk om sykdommer og funksjonsnedsettelse under det første oppholdet, men så kunne man slippe å fortelle alt flere ganger. Dette var en av fordelene med å treffe de samme i gruppen hver gang. En av deltakerne mente også at andre med funksjonsnedsettelse har en annen og dypere forståelse av hva de kan streve med, enn eksempelvis øvrige medelever i skolen.

Deltakerne beskrev at det var svært variabelt i hvilken grad de til daglig var i aktivitet. Noen av dem var mer eller mindre daglig i aktivitet, noen trente jevnlig hos fysioterapeut, mens andre er meget inaktive. En av ungdommene sa:

"Her er du på det stedet hvor man trener, og da er det annerledes. Når jeg kom hjem så kunne jeg sikkert gått en tur og så videre, men når det begynner å bli glatt, så orker du ikke (...) samtidig så har du noen som drar deg i gang, og det er jo det som skal gjøres. Vi SKAL jo trene, og da er det ikke noe spørsmål".

Deltakerne var rimelig godt fornøyd med de ulike aktivitetene de hadde under samlingene, og de hadde også et klart inntrykk av at de kunne komme med ønsker for hva de skulle gjøre. Til første samling var det også lagt inn en liten teori-økt med treningslære. Erfaringen fra den var varierende. Ungdommene følte at de hadde sommerferie, og klarte ikke å engasjere seg så sterkt i det. Noen mente utholdenhetstrening var "kjedelig", mens andre var tilfreds med dette. Utholdenhetstreningen hadde også fått øynene opp for sammenhengen mellom ernæring og trening for en av deltakerne. Vedkommende hadde fått kjenne hvor fort kroppen ble tom for energi hvis man ikke hadde spist og drukket godt før aktivitet, og dette var en ny erfaring. For de fleste deltakerne ble det vanskelig å opprettholde aktivitetsnivået når de kom hjem. En av deltakerne oppsummerte det slik: "Det har vært så koselig å komme hit, trene, og slike ting. Da føler man seg i form når man drar herfra, men det tar ikke lang tid før man er tilbake til det som man var før man kom hit". På spørsmål om de hadde ønsket at noen kunne dra dem i aktivitet også når de var hjemme, så var deltakerne ikke avvisende til dette. På den ene siden ville de ha friheten til selv å velge når de skulle trene og hva de skulle delta på, men på den andre siden så trodde flere at det kunne være positivt å bli dratt i gang.

Aktivitetene som VHSS har lagt opp til var både tilpasset den enkelte deltaker, og tilpasset årstidene. På grunn av deltakernes ulike utfordringer med helsen måtte de ansatte ta hensyn til deltakernes dagsform. Med de mange fasilitetene ved senteret, bød ikke dette på store utfordringer. Hvis deltakere ikke var i stand til å gå på ski, så kunne de få alternative aktiviteter i vann. Det var et viktig mål for de ansatte i prosjektet at aktivitetene var tilpasset den enkeltes behov, men også at man skulle presse egne grenser. Flere av deltakerne fortalte at de presset egne grenser under oppholdene. En av dem var ikke begeistret for høyder, men hadde i løpet av oppholdene overvunnet noe av frykten.

"Under hvert opphold så har jeg kjent at jeg har trigget meg selv, og til slutt så kom jeg meg til toppen i klatreveggen (...) Jo, det var jo en god følelse å komme til toppen, å føle at «dette kan du», og «dette får du til». Men når du står der 6 meter over bakken, og skal kikke ned. Det liker jeg ikke", sa deltakeren og lo hjertelig.

Deltakerne fortalte at de raskt ble komfortabel med at foreldrene ikke var til stede på samlingene. Noen av dem hadde vært spesielt spent på hvordan det kom til å gå å være alene på helsesportssenteret, men i ettertid kunne de konkludere med at uroen var ubegrunnet. Usikkerhet ble snudd til at det var en positiv opplevelse å være alene på

samlingene. Dette har også vært et viktig ledd i å bli stadig mer selvstendig, og en av deltakerne uttalte med glimt i øyet: "Det er deilig å være litt fri. Da slipper jeg i alle fall foreldre som klager".

5. AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Elever med funksjonsnedsettelse er langt fra en ensartet gruppe. Årsaker til at elever med funksjonsnedsettelse gjennomfører, eller slutter, i videregående skole kan derfor være mange og sammensatte. En andel av denne gruppen kan eksempelvis i perioder få stort fravær grunnet ulike vansker med helsen. Dette var også tilfellet for flere av ungdommene i prosjektet. Dette kan også medføre at elever kan streve med å kombinere skolegang, trening, deltakelse på aktiviteter på fritiden, og skape og vedlikeholde et sosialt nettverk.

5.1 ORGANISERING OG GJENNOMFØRING AV PROSJEKTET

Rekrutteringsvansker, og tydelige signaler fra prosjektets referansegruppe, førte til at målgruppen for prosjektet ble justert. Det ble derfor aktuelt å inkludere elever som eksempelvis gikk siste året på ungdomsskolen. Et argument for dette var nettopp å bidra til en god start på årene i videregående opplæring. I planleggingsfasen så VHSS et behov for å styrke samarbeidet med aktører som kunne bidra med temamøter med ungdommene. Karrieresenterets bidrag i prosjektet om ungdommers muligheter innenfor skole og jobb har også bragt inn en ny dimensjon. Dette gjør at prosjektet får relevans ut over tiden i videregående skole, og er rettet mot et aktivt liv i arbeid etter endt utdanning.

Helhetlig tenkning rundt aktiviteter i dette prosjektet kan blant annet handle om sammenhengene mellom mestring, kosthold, ernæring, søvn, og å være i aktivitet. Nordlandsforskning gjorde flere observasjoner hvor de ansatte ved VHSS understreket viktigheten av at ungdommene eksempelvis spiste og drakk godt før aktivitet, og at de fikk nok søvn. Vi oppfordrer derimot VHSS til å enda tydeligere bevisstgjøre ungdommene om disse sammenhengene også underveis, og i etterkant, av aktivitetene. I samtaler med ungdommene kom det frem at en ren teoriøkt i treningslære ble definert som "kjedelig" og lite engasjerende, men kanskje hadde ungdommene bedre forstått betydningen av det samme innholdet i forbindelse med en aktivitetsøkt. Vi gjorde observasjoner som kan tolkes i retning av at de ulike aktivitetsøktene kan bli stående litt for seg selv, og at sammenhengene ikke nødvendigvis blir like klar for deltakerne. En av deltakerne understreket blant annet dette når han reflekterte om de ulike "oppdagelsene" han hadde gjort i forhold til ernæring og trening.

I tillegg til de nevnte rekrutteringsproblemer, så var det ikke den ønskede kontinuiteten på prosjektledersiden. Som allerede nevnt, skyltes dette at prosjektlederne byttet jobb. Det var et godt samarbeid mellom de ulike prosjektlederne, og deres egen vurdering er at informasjonsflyten var god. Deltakerne i prosjektet virket ikke å være spesielt opptatt av dette, og på spørsmål om det hadde betydning, så var det en deltaker som oppsummerende sa noe i retning av at "det er jo vanlig at folk bytter jobb av og til".

5.2 DELTAKERNES UTBYTTE

Ungdommene som har fulgt prosjektet gjennom hele perioden er fornøyd med å ha vært med. De trekker frem noen faktorer som har vært spesielt betydningsfulle:

- At prosjektet har pågått over lang tid
- Den sosiale tilhørigheten i gruppen
- Karriereveiledningen
- Aktivitetene

Hvilken betydning prosjektet har hatt for ungdommenes gjennomføring av videregående opplæring, og ikke minst hvilken betydning det har hatt for deres fremtid, er vanskelig å si noe sikkert om. Dette er også en generell utfordringen med prosjekter som rettes mot det man kan definere som forebyggende tiltak; man vet ikke med sikkerhet hvordan det ville ha gått hvis de ikke var med.

Aktivitetene har åpenbart vært både godt planlagt og gjennomført fra VHSS sin side. Deltakerne føler de får presset egne grenser, og det har ført til en økt kroppslig bevissthet og egne grenser. En av deltakerne sa at VHSS har gitt dem verktøy for å lære seg aktiviteter, og at deltakelse i prosjektet har ført til en egenutvikling på å godta seg selv slik man er. Dette er en sterk annerkjennelse av arbeidet som er lagt ned. Når en av deltakerne sier "her kan jeg rett og slett være meg selv", sier dette mye om hvilken betydning oppholdet har for ungdommene. Aktivitet blir for ungdommene kun en av flere faktorer som til sammen utgjør viktige bidrag i søken på mening, utdanning, jobb og å finne seg selv. Dette er viktig å bygge videre på, strekker seg ut over fokus på videregående skole, og handler om å hjelpe ungdommer til å takle livet.

5.3 ANBEFALINGER FOR FREMTIDIGE PROSJEKT VED VHSS

I evalueringsoppdraget ble Nordlandsforskning bedt om å foreslå forbedringer etter at prosjektperioden er over. Avslutningsvis vil vi derfor trekke frem noen momenter som Valnesfjord Helseportssenter kan vurdere i forhold til fremtidige prosjekter for denne målgruppen. Dette gjelder følgende områder:

- Målgruppe og rekruttering av deltakere
- Prosjektvarighet
- Tematikk og helhetlig tenkning
- Lokal forankring

Målgruppe og rekruttering av deltakere:

- På grunn av rekrutteringsproblemene endte prosjektet nærmest utelukkende opp med deltakere som tidligere har vært på opphold ved VHSS. Et nærliggende spørsmål blir da om VHSS overvurderer hvor kjent både senteret er, og de tilbud som er rettet mot barn og unge? Nettsiden til VHSS inneholder svært mye informasjon, og man bør vurdere å gjennomføre en mindre undersøkelse for å få tilbakemeldinger på hvor brukervennlig nettsiden er. I forhold til prosjekter rettet mot barn og unge, så bør man også vurdere å korte ned tekstene noe, og eventuelt supplere med filmklipp. Korte tematiske filmer er for øvrig noe man kan utfordre ungdom til selv å produsere.
- VHSS bør vurdere å trekke inn ungdommer i referansegruppene til prosjekt som har dette som målgruppe. Hvilken rolle de skal ha i en slik gruppe kan selvsagt variere, men de bør representere det tverrsnittet som VHSS erfarer; eksempelvis ulike former for funksjonsnedsettelse, de som liker fartsfylte aktiviteter, og de som liker å ta det mer med ro, m.m. Ungdom vil kunne være en viktig "høringsinstans" i forhold til både innhold i aktiviteter, informasjon, brosjyrer, og i rekrutteringsarbeid.
- Informasjonsmateriellet, brosjyrer og brev, som er laget i forbindelse med dette prosjektet er både informativ og tiltalende med flotte bilder. Bildene viser naturen rundt senteret, og dette eksempelvis kombinert med ungdom i ulike aktiviteter. Det man derimot ikke vet mye om er hva ungdommer i målgruppen får ut av dette. Forstår de begrepsbruken, prosjektittel, og vekker bildene interessen, eller blir de oppfattet som "skumle"? Når det gjelder begrepsbruk, opplevde egentlig ingen av deltakerne at de var kandidater for frafall fra videregående skole. Tvert imot opplevde de at det gikk rimelig godt på skolen. Når også de som falt ut av prosjektet argumenterte med at de ikke hadde behov for å være med lengre "fordi det gikk bra", så kan man vurdere om man i neste omgang i sterkere grad skal fokusere på identitet, karriereveiledning, selvstendighet og hvordan ungdommene kan få verktøy for å leve godt med en funksjonsnedsettelse.
- Gruppensammensetningen ved dette prosjektet var ungdom i både ulik alder og med forskjellige funksjonsnedsettelse. Ungdommene selv opplevde dette som en fordel. Man kunne også tenke at ungdommenes ulike bakgrunn kunne bli en stor utfordring, men de som jobbet med ungdommene har gjort en god jobb, og fått dette til å fungere. I tillegg har ungdommene også vært åpne og akseptert ulikhetene, og dette vil være viktig å fokusere på ved andre fremtidige prosjekter.

Prosjektvarighet:

- Ungdommene gav selv innspill på at prosjektet burde rette seg inn mot elever som eksempelvis skal begynne i 10. klasse på ungdomsskolen. Dette kan på flere måter være heldig. For det første vil man kunne hjelpe elevene i å redusere faren for

feilvalg med tanke på studieretning. For det andre kan det være enklere å få sendt ut informasjon til ungdomsskolene, som jevnt over kan være en noe mer oversiktlig organisasjon enn videregående skole. Dette vil i neste omgang lette distribusjonen av informasjon som skal leses av eksempelvis kontaktlærere, pedagogisk ansvarlige, PP-tjeneste, m.m.

- Hvor lenge VHSS har kapasitet til å kjøre prosjekt for en gruppe avhenger i sterk grad av finansiering. Når målet er å sikre kritiske overganger, vet man at disse er i overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole, og spesielt i overgangen mellom vg2 og vg3. Sistnevnte er kritisk forbi dette er tidspunktet hvor elevene normalt går ut som lærling, eller de etter to år på yrkesfag velger vg3 påbygging til generell studiekompetanse. I tillegg er det beskrevet i kapittel 2 at ungdom med funksjonsnedsettelse i langt mindre grad er aktive på arbeidsmarkedet enn øvrige ungdommer. VHSS må vurdere om det er aktuelt å ha grupper over flere år, eller om man skal forsøke å fokusere på disse kritiske overgangene. Det vil også være svært gunstig å samle informasjon av deltakerne slik at man kan ta kontakt over år, for å med større sikkerhet kunne oppsummere hvilken betydning de mener at en deltakelse i et slikt prosjekt har hatt i forhold til de målsetninger man har satt seg.
- Tidspunktet for når samlingene blir gjennomført har også betydning. VHSS ønsker at disse primært skal legges i perioder med skolefri, og dette virker fornuftig. Spesielt viktig blir det å unngå alle former for fravær for elever som har begynt i videregående skole. Samlinger i forbindelse med avslutning og oppstart av skoleår, og mindre samlinger i eksempelvis vinterferie, kan være en løsning.

Tematikk og helhetlig tenkning:

- Temaene som ble gjennomført traff åpenbart målgruppen godt, og det er derfor viktig å videreføre disse (personlig økonomi, identitet, selvstendighet, fritid, vennskap, skole, ungdomstid, overganger, jobb, m.m.). VHSS bør også vurdere balansen mellom å ha inn samarbeidspartnere til å gjennomføre temamøter, å utvikle egne opplegg, og støtte de fagansatte til å videreutvikle egne ferdigheter i å samtale med barn og unge. I intervju med de ansatte mente de at deres styrke var planlegging og gjennomføring av aktivitetene, mens de hadde et forbedringspotensiale i forhold til å samtale med denne gruppen. For å skape en helhet, og for å kunne reflektere sammen med ungdommene i naturlige settinger, så er det viktig at alle ansatte som er involvert i prosjekter er informert om hva de enkelte bidrar med.

Lokal forankring:

- Både ansatte ved VHSS og Karrieresenteret uttrykte at et forbedringspotensiale ved prosjektet er å få en sterkere lokal forankring. Prosjektlederne beskriver at for barn

og unge i grunnskolen er det vanlig praksis å invitere ansatte fra deltakernes hjemskoler til å komme på deler av elevenes opphold. På den måten får de innsikt i hvilke aktiviteter som foregår, og det kan overføres nyttig informasjon mellom helsesportssenteret og hjemmeskolen. Dette ble ikke gjort i dette tilfellet. Erfaringene med videregående skole er at det er vanskelig å få noen til å prioritere å komme til Valnesfjord. I videregående skole er det ikke uvanlig at en kontaktlærer kun har få undervisningstimer med elevene per uke. Noe som kompliserer dette ytterligere er at deltakerne var selektive på hvem som skulle få informasjon. De ønsket derfor å være den som overførte kunnskapen tilbake til skolen, og man kan spørre seg om dette er en gunstig løsning?

- Et annet viktig område i forhold til sterkere lokal forankring er hvordan man kan få ungdommene i aktivitet mellom oppholdene. Deltakerne fikk tilpassede treningsopplegg, men utfordringen hjemme ble at det var enkelt å droppe å være i aktivitet. Hvis fokuset ved en ny prosjektgruppe skal ha like sterk fokus på aktivitet, så er prosjektet helt klart tjent med enten en sterkere lokal tilknytning, eller at VHSS følger ungdommene tettere opp mellom samlingene. Deltakernes beskrivelser gir et tydelig signal om at de setter pris på aktivitetene de har på samlingene, men det blir for de fleste vanskeligere å holde dette ved like når de kommer hjem. At deltakerne blir fulgt tettere opp av ansatte ved VHSS mellom samlingene er det enkleste grepet. Hvordan dette gjennomføres og organiseres er ikke enkelt å gi noe endelig svar på. Kanskje må dette tilpasses de enkelte deltakers behov, og noe som justeres i forhold til ungdommens egne motivasjon for å holde seg jevnlig i aktivitet. Rapportering og oppfølging kan eksempelvis gjøres gjennom loggbok, treningsdagbok, videodagbok, registrering på internett, eller liknende.
- Hvordan man kan få en tettere lokal forankring er trolig en utfordring som går på tvers av flere prosjekter som VHSS gjennomfører. Hvordan man kan få dette i virksomhet kan derfor nesten være en prosjektide i seg selv. Ungdommer med individuell plan (IP) skal ha en koordinator, og denne kunne hatt som oppgave å bistå VHSS i dette arbeidet. Øvrige som kan bistå her er fysioterapeut, kroppsøvlingslærer, lokale idrettslag eller gymgrupper. Blant deltakerne i det avsluttede prosjektet hadde flere av dem jevnlig kontakt med fysioterapeut. Deltakerne mente at det ikke var noe kontakt mellom VHSS og fysioterapeutene, eller i alle fall så var de ikke orientert om dette. Dette er derfor et område som kan videreutvikles.

REFERANSER

- Anvik, C.H. (2013): *Balansekunst. En oppfølgingsstudie av personer med funksjonsnedsettelse og deres erfaringer med arbeidslivsetablering.* NF-notat nr. 13/2013
- Breimo, J., Sandvin, J.T. og Thommesen, H. (2013): *Utskrevet til Nav – hva da?* UIN-rapport nr. 10/2013.
- Falch, T. og Nyhus, O.H. (2009): *Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne.* Trondheim: SØF-rapport nr. 07/09
- Falch, T., Strøm, B., Johannesen, A.B. (2009): *Kostnader av frafall i videregående opplæring.* Trondheim: Senter for økonomisk forskning AS.
- Hyggen, C., Sletten, M.Aa. og Haakestad, H. (2013): *Unge utenfor – en konferanserapport fra konferanse i Oslo 11.-12- oktober 2012.* Oslo: NOVA
- Lergard, S. 2013: *De vanskelige overgangene. En kunnskapsoversikt over forskning, politikk og tiltak for å bedre unge funksjonshemmedes overgang til høyere utdanning og arbeid.* AFI-rapport nr. 7.
- NAV 2013: «Utviklingen i uførepensjon per 30.juni 2013», Notat.
- Norvoll, R. og Fossestøl, K. 2010: *Funksjonshemmede og arbeid. En kunnskapsstatus.* AFI-notat 2010: 13
- Markussen, E. (red) 2010: *Frafall i utdanning blant 16-20 åringer i Norden.* Nordisk Ministerråd, København.
- SSB 2012: *Funksjonshemmede, arbeidskraftundersøkelsen, 2012, 2. kvartal.* <http://www.ssb.no/akutu/>.
- Thomson, R., Bell, R., Holland, J. Henderson, S., McGrellis, S. & Sharpe, S. 2002: «Critical moments: Choice, Chance and Opportunity in Young people's Narratives of Transition. I *Sociology*, nr. 36(2), s.:335-354.
- Tøssebro, J. 2012: *Personer med funksjonsnedsettelse på arbeidsmarkedet – kunnskapsstatus og kunnskapsutfordringer.* NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.

Weman, P. 2006: *Life Beyond the Classroom. Transition Strategies for Young People with Disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Co, Baltimore, Maryland.

Wik, S.E., Tøssebro, J. og Magnus, E. 2012: *Unge funksjonshemmede og arbeidsavklaring*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.

